

YOSH DAVRLARI PSIXOLOGIYASIDA YOSHNING PSIXOLOGIK TURLARI

Toshiyeva Gulbaxor Esonboyevna

Andijon viloyati Buloqboshi 13-umumiy o'rta ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yoshning psixologik turlari, davrlari haqida so'z borgan Yosh - bu shaxsning integral xususiyati bo'lib, u insonning yashash muddatini va uning hayot natijasida erishilgan rivojlanish darajasini aks ettiradi.

Kalit so'zlar Intellektual, o'smir, neoplazma, egosentrik tendensiyalar, metafizik, yosh integratsiyasi.

KIRISH

O'smirlik davri bolalikning oxirgi davri va balog'atning birinchi yoshi deb ataladi. Shaxsning voyaga yetishi, uning ijtimoiy hayotga kirib borish jarayoniga zamonaviy qarashda o'smirlik davri erta yosh (15-17 yosh) va kech yoshlik (18-21 yosh) deb belgilanadi. Turli davrlarda yoshlikning yuqori chegarasi juda o'zgaruvchan: 20 yoshdan 22 yoshgacha. Bu mavzuning vazifasi insonning bolaligi tugaydigan davr sifatida erta yoshlik psixologiyasini ajratib ko'rsatishdir. Yoshlarning asosiy vazifasi shaxsning kamolotga kirishiga imkon berishdir. Ruhning barcha kuchlari - ma'naviy, intellektual, jismoniy, V.V.Zenkovskiyning fikriga ko'ra, bunga juda tayyor. Yoshlik o'zida oldingi yoshdagi barcha neoplazmalarni to'playdi va ular yoshlikda yangi sifatda namoyon bo'ladi. Erta bolalikdan boshlab, estetik turdagi munosabat yoshlikka, yorqin cheksizlik hissiga qaytadi. Kichik maktab yoshi tashqi, ijtimoiy va axloqiy dunyo qonunlari va tartiblariga e'tibor beradi. Ularning yangi sifati voyaga yetgan shaxsning nafaqat amaldagi qonunlarga moslashishga, balki o'zi ham ushbu qonunni ma'qullagan holda vaziyatni o'zgartirishga intilishida namoyon bo'ladi. "Nihoyat, o'smirlikdan yoshlikgacha jinsiy aloqaning qudratli kuchi keladi, lekin go'yo o'zlashtirilgan va ma'rifatli ... odatda o'z ob'ektini topadi, unga jo'shqin sig'inishda qalbning barcha eng yaxshi kuchlari gullab-yashnaydi." O'smirlik davridan boshlab, bola ma'lum modellarga ongli ravishda taqlid qilish qobiliyatiga ega bo'lgan yangi davrga kiradi, o'zini shaxs sifatida aniq tasavvur qiladi, u ma'lum bir maqsadga erishish uchun o'z irodasidan foydalana oladi va o'z shaxsiyatini qurishni boshlaydi.

Shuningdek, biz erta o'smirlikni ushbu davrdagi barcha o'zgarishlarning markazida bo'lgan integrativ psixologik funktsiya sifatida o'z-o'zini ongni shakllantirish prizmasi orqali ko'rib chiqamiz. O'smirdan farqli o'laroq, yigit o'z idealini atrofidagi odamlar bilan bog'laydi. U bu idealni jonli real vaziyatlarda va yaqin odamlarda ko'rishga harakat qiladi. Ammo bu ko'pincha yoshlarda mavjud bo'lmagan maxsus shaxsiy fazilatlarni talab qilganligi sababli, yigit bu odamlar bilan ziddiyatga

ega. Uning uchun ideallariga mos keladigan narsa ijobiy, mos kelmaydigan narsa esa salbiy. Yoshlik maksimalizmi tez-tez umidsizlikka sabab bo'ladi. Bu yosh davri obrazli ma'noda "oq-qora" mantiq davri sifatida tavsiflanadi. Faqat o'zini o'zi bilishning rivojlanayotgan jarayoni yigitga o'z bahosini to'g'rilash va o'z pozitsiyasi va boshqa odamlarning pozitsiyasi o'rtasidagi muvozanatni topishga imkon beradi. O'z-o'zini bilish unga idealni o'zining shaxsiy xususiyatlari bilan bog'lashni boshlashga imkon beradi va bu erda biz hayot davri sifatida bolalik tugaganligini aytishimiz mumkin. Insonning o'ziga xosligi, o'ziga xosligi, o'xshashligi va o'ziga xosligini anglash mavjud. Bu yoshga xos bo'lgan ichki kuchlanish yolg'izlik tuyg'usini keltirib chiqaradi, bu tengdoshlar bilan muloqotga bo'lgan ehtiyojni oshiradi va shu bilan birga selektivlikni oshiradi. Shuning uchun erta yoshlik davrida do'stlik va romantik sevgi katta ahamiyatga ega. Muloqot maxfiy va samimiydir. Bu boshqa odamlar bilan yaqin, yaqin va ochiq munosabatlar o'rnatish uchun sezgir yosh. Bu mahoratni o'rganmagan yigitlar uchun keyingi hayotda do'stlashish qiyin. Bundan tashqari, do'stlik va sevgi o'ziga xos psixoterapiya vazifasini o'taydi, bu yosh odamga haddan tashqari histuyg'ularini ifodalash, o'zini o'zi tasdiqlash uchun zarur bo'lgan yordamni olish imkonini beradi. Rivojlanish psixologlari ta'kidlaganidek, yigit va qizlar qarama-qarshi jins vakili bilan muloqot qilishda o'smirlik davrida hukmron bo'lgan jismoniy muloqotni (quchoqlash, chimchilash, urish, teginish) og'zaki muloqot (maqtovlar, kinoya, hazil hazillari, o'yin ko'rsatmalari) bilan almashtiradilar.). Qizlar uchun kundaliklar ko'pincha hissiy chiqishdir.

An'anaga ko'ra, o'smirlik kasbiy tanlov pozitsiyasidan ko'rib chiqiladi (Pryazhnikov, 1996). E.A. Klimov, shaxs kasbiy rivojlanish yo'lini tanlash to'g'risida fundamental qaror qabul qilganda, ko'rib chiqilgan yoshga to'g'ri keladigan mutaxassis bo'lish bosqichlarida variant bosqichini alohida ajratib ko'rsatadi. Variant bosqichi (lotinchadan – "istik", "tanlash") muallifning fikricha, 11-12 yoshdan 14-18 yoshgacha bo'lgan davrni qamrab oladi. L.A. Goloveyning fikricha, adekvat kasbiy tanlovning asosi shaxsning kognitiv qiziqishlari va kasbiy yo'nalishini shakllantirishdir. 16-17 yoshda qiziqishlarning integratsiyasi kuchayadi va shu bilan birga ularning jinsiga qarab farqlanadi. Kognitiv va kasbiy qiziqishlarning uyg'unligi mavjud. Bundan tashqari, boshlang'ich kasbiylashtirish bosqichida shakllangan kasbiy yo'nalish va kasb tanlash bilan belgilanadigan kognitiv qiziqishlarning torayishi kuzatiladi. Kasbiy yo'nalish individual psixologik xususiyatlarga, shaxsiyat potentsiallari tizimiga asoslanadi va juda aniq gender o'ziga xosligiga ega: o'g'il bolalar ko'proq texnik yo'nalishga ega, qizlar esa ijtimoiy va badiiy yo'nalishga ega. Kasbiy o'zini o'zi belgilash jarayoni bir necha bosqichlardan o'tadi. Birinchi bosqich - bu bolalar o'yini bo'lib, uning davomida bola turli xil professional rollarni o'z zimmasiga oladi va u yoki bu bilan bog'liq xatti-harakatlarning individual elementlarini o'ynaydi.

Ikkinchi bosqich - o'smir fantaziyalari, o'smir tushida o'zini o'zi uchun jozibali kasbning vakili sifatida ko'radi. Butun o'smirlik va yoshlik davrini qamrab oluvchi uchinchi bosqich - bu kasbni dastlabki tanlash. Har xil mashg'ulotlar saralanadi va baholanadi, avvalo o'smirning qiziqishlari (men tarixni yaxshi ko'raman, tarixchi bo'laman!), so'ngra uning qobiliyati (matematikani yaxshi bilaman, buni qilish kerakmi?) va nihoyat. , uning qadriyatlar tizimi nuqtai nazaridan (kasallarga yordam berishni xohlayman - shifokor bo'laman). To'rtinchi bosqich, I.S. Kona, - amaliy qarorlar qabul qilish, kasbni haqiqiy tanlash, u ikkita asosiy komponentni o'z ichiga oladi: kelajakdagi ishning malaka darajasini, unga zaruriy tayyorgarlikning hajmi va davomiyligini aniqlash, ya'ni. ma'lum bir mutaxassislikni tanlash. Biroq, sotsiologlarning ma'lumotlariga ko'ra, universitetga kirishga yo'naltirilganlik muayyan vaziyatni tanlashdan oldin shakllanadi. Muvaffaqiyatli kasbiy o'zini o'zi belgilashning eng muhim shartlari - bu shakllangan intellektual salohiyat, o'zini o'zi munosib baholash, hissiy etuklik va shaxsning o'zini o'zi boshqarishi. Zamonaviy sharoitda 1314 yoshli o'smir kelajakdagi kasbni, ta'lim profilini tanlashga majbur, lekin mustaqil tanlovga tayyor emas va kasbiy o'zini o'zi belgilashda past faollikni ko'rsatadi. Keng ma'noda o'smirning o'zini o'zi belgilashi nafaqat kasbiy tanlovni, balki gender-rol o'zini o'zi belgilash, shaxsiyatni shakllantirish, qiymat-semantik o'zini o'zi belgilash jarayonlarini ham o'z ichiga oladi.

Yoshlik davri kasbiy va shaxsiy o'zini o'zi belgilashning boshlanishi bilan bog'liq - maktabda o'qish tugashi, kasbiy tayyorgarlikning boshlanishi yoki birinchi mustaqil mehnat faoliyati, shaxsiy bog'lanishlar kuchayib bordi. Yoshlarning etakchi faoliyati hayotda o'z o'rnini izlashdir. Asosiy neoplazmalar - o'zini yaxlit, ko'p qirrali shaxs sifatida anglash, hayot rejalarining paydo bo'lishi (strategiya qurish), o'z taqdirini o'zi belgilashga tayyorlik etuk. Erta yoshlik davrida kattalar bilan muloqot qilish alohida qiziqish uyg'otadi. Kattalar bilan hissiy aloqalar ongli darajada tiklanadi. Ota-onalar bilan kelajak uchun rejalar, hayot istiqbollari muhokama qilinadi. Ularda yoshlar maslahatchilar va do'stlarni ko'rishni xohlashadi, lekin ma'lum bir masofada: bu mazmunli muloqot, lekin samimiy emas. O'g'il bolalar va qizlar hayotining psixologik davrida kelajakka urg'u beriladi. Hozirgi zamon faqat kelajakka, haqiqiy (kattalar) hayotga tayyorgarlikdir. Bu yosh odamga muammolar va umidsizliklarni boshdan kechirishni osonlashtiradi, ularga engil yurak bilan munosabatda bo'lishga imkon beradi. Bunday munosabatning teskari, salbiy tomoni - mas'uliyat hissining pasayishi. Kelajakka umid bilan yashayotgan yigit ayni paytda darhol yoki juda yaqin kelajakda natija olishni xohlaydi. Bu qarama-qarshilik, R.M. Granovskaya, fiziologik va psixologik sabablarga ega: yosh yigit uchun vaqt etuk odamlarga qaraganda bir oz sekinroq ketadi. Yoshlik, hayot qoralamani bilmasligini, hamma narsa yakunlanganini anglab etganida tugaydi. Ushbu illyuziyalarni bartaraf etish, etuk odamni hayot rejalarini amalga oshirish uchun muayyan harakatlar qilishga undaydi. Kognitiv soha

rivojlanishining ma'lum darajasi illyuziyalarni engishga yordam beradi. Yigitning tafakkuri turlicha fikrlashning paydo bo'lishi bilan ajralib turadi: u har qanday tushunchaning bir ma'noli talqini yo'qligini tushuna boshlaydi. Tushuncha yoki harakatning haqiqatini faqat yaxlit vaziyat kontekstida baholash mumkin. O'zini va dunyoni nazariy tushunish mavhum modellarni qurishga olib keladi.

Fikrlash va xatti-harakatlarda erkinlik ochilishi yoshlarga kelajak hayotiga o'ziga xos taraqqiyot beradi. Falsafaga intilish, mantiqsiz narsalar haqida fikr yuritishga intilish yoshlarning eng muhim xususiyatlaridan biridir. Yoshlar hayotidagi ushbu holatni idrok etish yigitlarning o'zlari bilishida ham, kattalar tomonidan tushuntirishda ham sezilarli darajada farq qilishi mumkin. Siz o'smirlikni "metafizik mastlik" yoshi deb atashingiz mumkin yoki "haqiqatning ruhiy olami insonni qanday ilhomlantirayotganini va isitayotganini ko'rishingiz mumkin ... Bu ruhiy dunyo hayotga "moslashish" bilan chetga surilmaydi ... bu bepul va yoshlikda aniq ifodalangan cheksizlik nafasiga to'la ...".

Shu bilan birga, yoshlar unda sodir bo'layotgan voqealarning to'liqligini va atrofdagi haqiqatda sodir bo'layotgan narsalarni tushunishda cheklangan. Yoshlikning ana shu uzoqni o'ylamasligi uning bolalikka tegishliligini ochib beradi. O'z holatini etarli darajada baholay olmaslik, dunyoviy tajriba etishmasligi bilan bog'liq bo'lgan "ijtimoiy ko'rlik", his-tuyg'ularning yaxlitligi va yuksakligi "oson hayot" bilan almashtirilishiga olib kelishi mumkin. hayotdan hamma narsani olib tashlang" yoki yoshlar radikalizmiga xalaqit beradigan hamma narsani fanatik tarzda yo'q qilish. Jismoniy va intellektual etuklik yoshlarni da'volarning eng yuqori darajasiga qo'zg'atadi, yoshlik maksimalizmi ko'pincha eng oddiy va zarur narsalarni qilishga imkon bermaydi. O'qishda tashqi yutuqlarga intilish ko'pincha namoyon bo'ladi - kelajakdagi mutaxassislikning yuqori moddiy yoki ijtimoiy mavqei jozibador bo'ladi, o'qituvchilarga istak yoqadi. Egosentrik tendentsiyalar ruhiy hayotda ham ustunlik qilishi mumkin. "Yoshlar qalbida bema'nilik va shuhratparastlik gullab-yashnaydi, shuning uchun ruhoni yigit va qizlarni doimo o'zlari haqidagi fikrdan, ishning ob'ektiv manfaatlariga o'zgartirishi kerak. Yoshlarning ma'naviy ozuqasiga e'tibor qaratayotgan ruhoni o'zining yosh parishonchilarining his-tuyg'ulari, fikrlari qayerga yo'naltirilganini yaxshi his qilishi, ularning niyatlari naqadar adekvat ekanini anglashi juda muhim. Ko'pincha monastir hayot yo'li cherkovga boradigan yigit va ayollar uchun jozibali bo'ladi. Institutdagi javobsiz sevgidan birinchi umidsizlik va zarbalarni, muvaffaqiyatsiz sessiyani boshdan kechirgan holda, ular o'z e'tirofchilaridan monastirda itoatkorlik uchun duo qilishlarini so'raydilar va keyin unda qolish niyatida. Agar bu "yaxshi impuls" o'z-o'zini hurmat qilish natijasida yuzaga kelgan og'riqli ruhiy holat sifatida o'z vaqtida e'tirof etilmasa, bema'nilik va shuhratparastlik yoshlarni shafqatsiz va achchiq umidsizlikka olib kelishi mumkin. "Yoshlar hamisha printsiplal jihatdan xilma-xillikni, xilma-xillikdagi printsiplallikni tushunishga doimo tayyor."

Yoshlik haqidagi tushunchasini tushuntirar ekan, E.Erikson muvozanatli qaror qabul qilishdan oldin yoshlar ekstremal vaziyatlarni boshdan kechirishini ta'kidlaydi. Ushbu sinovning mohiyati "tana va ruh kuchlarini mavjud (yoki kelajakdagi) tartibning bir qismiga ishonib topshirishdan oldin, jamiyatda mavjud qonunlarga bo'ysunishdan oldin, qandaydir haqiqatning pastki chegarasini aniqlashdir. Sodiqlik, qonunga bo'ysunish, agar u mustaqil o'zini o'zi tanlash tuyg'usi bilan yuklanmasa va sodiqlik sifatida boshdan kechirilmasa, xavfli yukdir. Olimlar bu davr uchun turli yosh chegaralarini berishadi. D.B. Elkonin bu yoshni belgilaydi erta yoshlik (14-15 yoshdan 17-18 yoshgacha), D.I. Feldshteyn buni shunday ta'riflaydi yosh o'smirlik (15-18 yosh); I.Yu. Kulagina katta maktab yoshini - erta yoshlarni (16-17 yosh), yoshlarni - 17 yoshdan 20-23 yoshgacha belgilaydi. Miloddan avvalgi Muxina yoshlik davrini o'smirlikdan keyin balog'atga etish davri (15-16 yoshdan 21-25 yoshgacha) belgilaydi.

Yoshlik - bu hayot yo'lini tanlash, tanlangan mutaxassislik bo'yicha ishlash (uni izlash), universitetda o'qish, oila qurish, yigitlar uchun - armiyada xizmat qilish.

XULOSA

Shunday qilib, erta yoshning psixologik mazmuni kasbiy ta'rif va kattalikka kirish muammolarini hal qilish bilan bog'liq; o'smirlik davrida intellektual sohaning eng muhim yangi shakllanishi - nazariy (mavhum) tafakkurning rivojlanishi; o'smirlik faol hayotiy pozitsiyani shakllantirish, o'z taqdirini o'zi belgilash, o'z ahamiyatini anglash, e'tiqod va qadriyatlarni shakllantirish bilan bog'liq; o'smirlikning markaziy psixologik neoformatsiyasi - bu barqaror o'z-o'zini anglash va "men" ning barqaror qiyofasini shakllantirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bojovich L.I. Ontogenezda shaxs shakllanishi // Psixologiya savollari №2. - Ma'rifat, 1978 yil.
2. Vygotskiy L.S. Psixologik inqirozning tarixiy ma'nosi // Sobr. op. 6 jildda - M.: Pedagogika. 1982 yil.
3. Kon I.S. Ilk yoshlik psixologiyasi. - M.: Maktab-press, 1989 yil.
4. Shaxsning ijtimoiy xulq-atvorini o'z-o'zini tartibga solish va bashorat qilish / Ed. V.Ya. Yadov. - L.: LGU, 1979 yil.
5. Stolyarenko L.D. Pedagogik psixologiya. - Rostov-n / D.: Feniks, 2003 yil.
6. Feldshteyn D.I. Ontogenezda shaxs rivojlanishi psixologiyasi. - M.: Ta'lim, 1989.
7. O'smirlikdan yoshlikka o'tish davrida shaxsning shakllanishi / Ed. I.V. Dubrovin. - M.: Ma'rifat, 1983 yil.
8. Elkonin D.B. Bolalikda aqliy rivojlanishni davrlashtirish muammosi to'g'risida
9. // Psixologiya savollari. 1971 yil, № 4.